

BESZÉLGETÉS VRANIK ROLANDDAL

Fekete sors

MORSÁNYI BERNADETT

VRANIK ROLAND HARMADIK JÁTÉKFILMJE EGY AFRIKAI MENEKÜLT MAGYARORSZÁGI SORSÁT, BEILLESZKEDÉSÉNEK NEHÉZSÉGEIT KÖVETI NYOMON.

Vranik Roland új filmjét, *Az állampolgárt* november 13-án mutatták be a Stockholmi Nemzetközi Filmfesztiválon. A migránslételemző alkotás az Impact-díjért versenyzett, melyet a világhírű kínai képzőművész, Ai Weiwei tervezett. A film a hazai mozikban 2017. január 26-tól látható.

• Az állampolgáron kívül még öt filmet válogattak be a fesztivál tavaly indított versenyprogramjába, az Impact-szekcióba. Milyen szempontok alapján választották ki a filmeket, s mit érdemes tudni erről a díjról?

A programigazgató olyan filmeket válogatott be, amelyek társadalmi problémákat feszegetnek, s persze tetszik neki, lát benne fantáziát. A díj hatalmas összeggel, 1 millió svéd koronával jár, amit a következő alkotásra lehet fordítani.

• A fesztiválon Francis Ford Coppola, Ken Loach és François Ozon is részt vett; beszélgettél velük?

Csak a közös ebédeken és vacsorákon találkoztunk. Ők díszvendégek voltak, én viszont végig dolgoztam, zsűriztem a nagyversenyen, közönségtalálkozókra jártam.

• Milyen volt Az állampolgár stockholmi fogadtatása?

A díjat sajnos nem nyertük meg, de szerették a filmet. Rengeteg kérdést tettek fel, sokan sírtak, a nézők megkönnyezték Wilsont, a főszereplőt. A svéd társadalom politikailag korrekt, nagyon érzékenyek erre a témára. Egy Magyarországon élő fekete sorsa különösen érdekes számukra.

• Voltak olyanok, akik bírálták a magyar kormány menekültpolitikáját?

Most már egész Európa hozzáállása hasonló a magyar kormányéhoz. A

hatvanas-hetvenes években volt egy nagyobb menekülthullám, s elindult a politikában a „nyitott Európa” ideológiája, de most már Svédországban is kezd kialakulni a menekültellenesség. Fontos, hogy mikor *Az állampolgár* ötlete megfogalmazódott bennem, még nem volt migránsválság. A szinopszissal négy éve, 2012-ben pályáztunk a berlini Nipkow-ösztöndíjra, megnyertük, és Szabó Ivánnal két és fél éve kezdtük el írni a forgatókönyvet. A film nem aktuálpolitikai problémát feszeget, az érdekelt, mennyire kerül kiszolgáltatott helyzetbe egy olyan ember, aki elgyötörtén megérkezik Európába, más éghajlathoz és ételekhez szokott, eltér a bőrszíne, a kultúrája, s nem beszéli a nyelvet. Azt gondolom, szinte lehetetlen küldetés ilyen körülmények között gyökeret verni, mert az otthon érzetét az adja, hogy van családot, van miért felkelned, s van egy nosztalgikus rálátásod arra, ahol vagy. De hogy lehet otthon egy Bissau-Guinea-i polgárháborúból elmenekült magányos ember, mondjuk január 4-én a körúton? Sehogy. Engem ez érdekel ebben a kérdésben, nem pedig az, hogyan reagál a politika, s hogy társadalmi hisztéria alakult ki.

• A film végén Wilson úgy dönt, inkább Ausztriában próbál szerencsét; ezzel a történetelemmel mégiscsak kritikát fogalmaztál meg.

Igen, de nagyon fontos, hogy nemcsak a magyar kormány, hanem egész Európa attitűdje katasztrofális. Nálunk most látványosabb, de más kormányok hozzáállásán is érződik ez, a Brexit is erről szól, mindenhol a szélsőjobboldal erősödik. Van egy ősi félelem az európaiakban, s valahol érthető, hogy megrémültek a fekete emberek gyü-

lekezetétől. Sokan nem érzik át, milyen nehézsorsúak a bevándorlók. Azt szoktam mondani, hogy képzeljék el, hogy begyűrűzik Magyarországra az ukrán válság, eladják ötezer euróért a házukat, aztán legyalogolnak a Dinári hegységen keresztül a Földközi-tengerig, ott hajóra szállnak, az összes eurójukat odaadják, hogy valahogy elvergődjenek Algériába, ahol egy táborba kerülnek. Megtanulják arabul az algériai himnuszt és alkotmányt, aztán levizsgáznak, s ezek után megpróbálnak gyökeret verni. Ilyenkor azért mindenki hátrébb lép kettőt, hogy ez valóban nem is olyan egyszerű. Rengeteg menekülttel találkoztam, a Blaha Lujza téren interjúkat készítettem, a Menedék – Migránsokat Segítő Egyesületnél is sokszor jártam. Volt egy prekonceptióm arról, hogy a magyarok nem befogadók, de a menekültek melegszívű „welcome countrynek” látnak minket, nem is értették, miről beszélek, amikor ezt a témát feszegettem. S igazából ők magyarították el, hogy befogadóak vagyunk, csak rettenetesen bürokratikus országban élünk, ahol belefulladás abba, hogy elkezdjék az életüket.

• Ez a bürokratikuság jelenik meg Nagy Viktor Oszkár Hivatal (2014) című filmjében, mely egy bevándorlási hivatal hétköznapijait mutatja be. Tettszett a film?

Igen, még akkor néztem meg, amikor a forgatókönyvet írtuk. Mindent tanulmányoztam, amit csak lehetett, voltam a Bevándorlásügyi Minisztériumban, a Menedék Egyesületnél, a Magyar Helsinki Bizottságnál, s az Amnesty International Magyarországnál.

• A Menedék Egyesület készített egy párperces filmet (Velkám Májgrentsz! – Vranik család és Hussaini család), melyben egy afgán családot látsz vendégül.

A felvétel egy edukációs program keretében készült. Ismert emberek fogadtak be menekülteket, hogy bemutassák, ők is emberek, lehet velük beszélgetni. A Menedék Egyesület azért keresett meg, mert tudott arról, hogy bevándorlókról szóló filmen dolgozom. Az afgán család pár napot töltött nálunk. Azt éreztem, hogy itt van egy család, barátok nélkül, s rettenetesen szükségük van az otthonra. Könnyes szemmel mutogattak fényképeket az afgán kisvárosról, ahol valaha boldogan korzóztak, s olvasták az újságot.

Mikor Amszterdamban éltem, rengeteg iránival kerültem kapcsolatba, csak arról beszéltek, hogy bárcsak bedölné a rezsim és mehetnének végre haza. Szinte mindenki vissza akar menni. A menekültek hasonló sorsúak, vagy borzalmas helyről érkeznek, vagy egy jobb élet reményében indulnak el, s persze vannak szélhámosok is, de azoknak sem könnyű.

• Az állampolgárban Shirin (Arghaval Sheraki), a fiatal perzsa menekült lány – akit Wilson a lakásában bújtat –, egy-két hónapos terhesen menekül el Iránból, s mire megszüli a kislányát, már jól beszél magyarul. Ez hiteles?

Igen, van, aki fél év alatt megtanul magyarul, tehát ez hiteles, különben nem mertem volna betenni a filmbe. Találkoztam olyan fiatalokkal, akik beültek az ingyenes magyarórákra, fél év alatt megtanulták a nyelvet, aztán pénzért tolmácsoltak a táborokban. Arghaval és a Wilsont alakító Cake Baly Marcelo is ilyen hamar tanult meg magyarul.

• Korábbi filmjeidben stilizált, abszurd világ jelenik meg – a Fekete kefe (2005) a tétnélküliségről, a nihilizmusról szól, az Adás (2009) egy disztópia arról, milyen hatást vált ki, ha eltűnik az adás a tévékészülékekről – Az állampolgárra viszont a dokumentarista megközelítés jellemző. Eddig Pohárnok Gergely volt az

operatőröd, most Juhász Imrét választottad, és teljesen új stábbal dolgozol.

Igen, most más a megközelítés, rákaptam a realista megfogalmazásra, újabban az iráni rendezők (például Asghar Farhadi) inspirálnak. Az érdekel, hogy közelebb kerüljek egy problémához, s minél egyenesebben fogalmazzam meg, nem akarom szimbólumokba ágyazni a témát, hanem tisztán, pontosan, erősen próbálok kommunikálni azt, ami van. Fel a vállra a kamerát és kész. Gergely nagyon szépen dolgozik, egyéni a stílusa, de a korábbi két filmben kihoztuk egymásból, amit lehetett. Új csapattal szeretek dolgozni, mert az jobban inspirál.

• A filmet nézve többször éreztem úgy, hogy a direktség, a „tisztá kommunikáció” a történetmesélés rovására megy, didaktikussá teszi. Például Wilson az év dolgozója lesz, de ahogy átveszi a díjat, s leér a büféasztalhoz, rögtön ott van valaki, aki „lenégerezi”. Minden típus (segítőkéz, rasszista, szalonrasszista) megjelenik a filmben, de sokszor túl gyorsan, egy jeleneten belül.

De a valóságban is pont ilyen a paletták: szalonrasszisták, beszélők, kedves, segítőkész emberek. A bevándorlóknak pont ilyen az életük, ha elmennek színházba, mindig akad, aki beszél nekik. Állandóan megy a zakatolás,

Az állampolgár

(Máhr Ági, Arghaval Sheraki, Cake Baly Marcelo)

a túlélésért folyó harc, hogy elfogadjanak-e, vagy sem. S erről is akar nagyobb körben beszélni a film, ezért sem próbáltam rejtegetni a direkt megfogalmazást.

• A film harmadik főszereplője a középkorú tanárnő, Mari (Máhr Ági), aki felkészíti Wilsont az állampolgári vizsgára. Tanulás közben egymásba szeretnek, Mari otthagyja a családját és a férjéhez költözik, de nem tud mit kezdeni azzal, hogy Wilson egy szép fiatal nővel készül névházasságot kötni. Mari karakterével egy, a bevándorlástól független témát is megragadtál, a középkorú nő drámáját, aki még adna egy esélyt a szerelemnek.

Igen, de sosem kerültek volna ilyen helyzetbe, ha Shirin nem lenne menekült. Egy magyar lányt nem kéne bújtatni, nem szűlné titokban egy idegen lakásában. Ha egy magyar lányról lenne szó, akkor Wilson elküldte volna, de azért nem tette meg, mert felelősséget érzett iránta, tudta, hogy mit jelent menekültnek lenni, s hogy Shirin nem mehet vissza Iránba. Marint keresztül akartuk megmutatni, hogy mindig a szorítás hozza elő az emberekből a bűnbakkeresőt, s az első, akibe bele-rúgunk, az idegen, aki más. Mert senki sem születik rasszistának. A menekült pedig ennyire kiszolgáltatott, egy bujkáló bevándorló anyával megtörténhet, hogy kitoloncolják, s visszaküldik oda, ahol megkövezhetik. Erről akart szólni a film. Amikor Wilson megtudja, hogy Mari elárulta, akkor egy világ dől össze benne. Shirin valahol a lánya lett, Mina pedig a kisunokája. Onnantól kezdve elindul benne egy lavina, s felerősödik az az érzése, hogy tovább kell mennie Ausztriába.

• A Werckmeister harmóniákban (2001) rendezőasszisztens voltál. Mi tanultál Tarr Bélától?

Munkamániát. Volt olyan, hogy nekem kellett tíz perces jeleneteket levezényelni, mert Béla beült a monitor mellé, borzasztó nehéz koreográfiát talált ki, amit az asszisztenseknek kellett ritmusra megcsinálni. Tarr Béla egy külön műfaj, ő egy komponista, gyönyörködöm a filmjeiben, de távol áll tőlem, hogy valami hasonlót készítek. Leginkább a Családi tűzfészek (1979) áll közel hozzám. Ha a világ egyik legnagyobb rendezője mellett élsz hónapokig, reggeltől estig együtt vagytok, az életre szóló élmény, de a munkáimra nem volt hatással. •

rebook